

TEK PARTİLİ DÖNEMDE TÜRKİYE’DE MODERN SPORUN TEŞEKKÜLÜ

Metin KILIÇ*

Özet

Cumhuriyetin ilk yıllarında toplumsal yapıda hızlı değişimler yaşandığı bir realitedir. Dünya savaşı sonunda küçülen, Ulus-Devlet olma ve muasır medeniyetler seviyesine çıkma çabası içerisine giren Türkiye’de kaos ortamından kurtulmak gayreti içine girilmiştir. Toplumsal yaşamı daha sağlıklı kılmak, iyi nesiller yetiştirmek ve ulus bilinci yerleştirmek için sporun çok önemli rolü olduğu kanaati tek partili dönemde egemendir.

Dönemin şartlarına bakıldığında ata sporu dediğimiz sporların uzun zamandır önemini kaybettiği ve Batılı tarzda modern diye tabir edilen sporlara yönelmenin temellerinin atıldığı gözlenmektedir. Sonuç olarak modern sporun profesyonel olarak yapılan bireysel bir fenomenden öte, birlik şuurunu oluşturmak için yapılan kolektif bir eylem olduğunu görmekteyiz.

Anahtar kelimeler: *Spor, Siyaset, Ulus bilinci, Yenilik*

Modern Sport Organizations in Turkey During the Single-Party Regime

Abstract

It is a fact that there were rapid changes in social structure in the first years of the republic. Efforts were made for coming out of the chaos state and for becoming a nation-state and reaching the level of contemporary civilizations in Turkey after shrinking in the result of the World War I. The idea that sport has a vital role in raising better generations, making the communal living healthier and in instilment of national consciousness was dominant during single-party regime.

* Yrd. Doç. Dr., Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü. E-Posta: metinkilic@duzce.edu.tr

Considering the conditions of the period, it is observed that the sports which we call ancestor sport had long lost its significance and foundations were laid for tendency towards the sports described as Western-style and modern. Consequently, we see that beyond modern sport is an individual phenomenon that is done professionally, it is a collective action performed in order to create a unity consciousness.

Key words: *Sports, Politics, National consciousness, Innovation*

GİRİŞ

Uluslaşma ve devletleşme konusu, bütün yeryüzündeki devletlerin iç durumlarının ve rejimlerinin iyi, doğru, sağlam olması bakımından dönemin en büyük ehemmiyete haiz meselesidir. Burada asıl mesele bir sınır içinde hak ve şerefleri müşterek insanlar olarak yaşayanların beraberliği ve bütünlüğüdür. Peker’in ifadesiyle, “Biz Türkiye’de bu beraberliği bozan bütün köklü unsurları süpürdük ve onları doğurmuş olan devlet tipi ile birlikte hayatımızdan çıkarttık, attık.”¹

Dönemin şartlarında ulus, dili bir, kültürü bir, mazi hatıraları ile istikbal emelleri bir olan aynı hadiselerden aynı surette duyulanan müşterek felaketlerden beraber acı duyan, müşterek mazhariyetlerden beraber sevinen ve müşterek zorluklara beraber karşı koyan siyasal ve sosyal bir bütünlük olmalıdır. Bu bütünlük kendine mahsus bir iç âlemin normal sıcağı içinde yaşamakla beraber dış âlemden ayrılmış kendi kabuğu içine çekilmiş insanlardan kaçan bir varlık değildir. Ulus-devlet olma sürecinde ilimde, teknikte ve modern hayatta çağdaş uluslarla yan yanadır. Türk ulusu; yeni Türk devletinin rejimine esas olan ana prensiplere beraber inanmıştır. Bu inanış, sun’i bir intibak eseri değildir. Bu kendinde en yüksek dereceyi bulan iyi, doğruyu, en ileriye anlama ve takdir etme vasfı ile bizzat kendi hayatındaki büyük ileri değişikliği ölçmesinin neticesidir.

Bu durumu yeni manada millet bütünlüğünü içinden bir olmak ve içten kuvvetli olmak diye anlıyoruz. Büyük savaştan sonraki yıkılış ve kuruluşlar sırasında milli telakkiler bakımından birçok ihtilaflar doğarken yeni Türkiye tasfiye edilmiş bir milli blok halinde hayata doğmuştur. Peker’e göre, “bu, bizim uluslaşmamızı ayrı bir bakımdan kolaylaştıracak mazhariyet oldu. Ulus birliği derken bunu en büyük milli cevher olan zekâyı söndürücü ve yurttaşın düşünme, teşebbüs alma ve tetkik etme fakültelerini durgunluğa mahkûm edici

¹ Peker, Recep; “Uluslaşma-Devletleşme”, Ülkü: Halkevleri Dergisi, 7(40), Haziran 1936, s. 323.

ve nihayet kütleyi sürüleştireci bir hale getirmekten dikkatle kaçınıyoruz. Biz uluslaşma işini, aslında dağınık bir iç hayatın sun-i bir mizansenini diye almıyoruz. Tam aksine olarak ulus kütlesini, herkesin kalbini ve kafasını kullanır iç inanı ile birbirine ve devlete bağlı bir topluluk olarak istiyoruz. Devlet her zaman korkutma ve sıkıştırma ile teşkilatlandığı kalabalıklara dış görünüşte beraberlik manzarasını verebilir. Bu neviden bir topluluğun yaptığı tesirler geçici sinir tezahürlerinden başka bir şey olamaz. Ona göre, ruhların derinliklerinde yer tutan bir birlik duygusu ile hakiki manada disiplinli bir millet kütlesi yapabileceğine inanılmaktadır. Bu kütlenin müşterek sesi hançerden değil, yürekten çıkmalıdır”.²

Ulus olma bilincinin temellerini atarken birlik duygusunun her alanda inkişafını ortaya koyma çabalarının gözleendiği ortadadır. Cumhuriyet sonrası her alanda yapılan ıslahat hareketleri bunun en güzel göstergesidir. Bu anlamda Cumhuriyetin kurulmasını takip eden tek parti döneminde sporun yüklenen anlamın, ulus olma ekseninde nasıl tezahür ettiğini, modern spor kavramının temellerinin atılmasındaki etkenleri görmek gereklidir.

Cumhuriyetten evvel Apak’a göre, Türkiye’de spor denilebilecek bir hareketin mevcut olduğu kuvvetli olarak iddia edilemez. Türkiye’de, ömrü 25 veya 30 yıllık rakamla ifade edilen birkaç spor veya beden terbiyesi müessesesi yok değildir. Galatasaray, Beşiktaş, Fenerbahçe ve daha bir iki spor kulübü vardır. Bunlar Cumhuriyetten çok önce kurulmuş ve sınırlı sayıdaki gençlerin futbol yapmalarına olanak sağlamıştır. Bu kulüpler, kendi aralarında ve bazen de Avrupa’dan takımlar getirerek maçlar yapmışlardır. Fakat dönemin hükümetleri, gençlerin bu heves ve heyecanlarını desteklemediklerinden futbol gibi, tenis gibi yurt dışından gelen sporlara karşı sempatileri de uyanmamıştır. Hâlbuki diğer taraftan güreş gibi, okçuluk gibi, cirit ve saire gibi milli sporlarda çoktan beri ihmale uğramış, büyük şehirlerde bunların izi kalmamış, küçük kasaba ve köylerde ancak yarı ölü bir mevcudiyetle tutunabilmişlerdir.³

Fakat modern sporların gelişimi Apak’a göre istenilen seviyede olmasa da, Osmanlı arşiv belgeleri incelendiğinde 1904 yılında İstanbul Futbol Birliği adı altında bir lig kurulduğu, 4 takımın bu ligde oynadığı ve İngiliz Jemies De Fonten’in lig başkanı olarak görev yaptığı görülebilir. Hatta 1907 yılında kurulan ve dernekler kanunu 1909’dan önce olmadığı için 1913 yılında resmi

² Peker, Recep; A.g.m., s. 323-324.

³ Apak, Rahmi(c); “Onbeş Yıl ve Türk Spor”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 7(69), İkciteşrin 1938, s. 229.

olarak tescil ettirilmiş olan Fenerbahçe’nin, “Beden ve fikir eğitimini yaygınlaştırmak, vatan gençlerine hayat mücadelelerini, sıkıntılara ve askeri seferlere alıştırmak” kuruluş amacında olması, dönemin spor düşüncesinin tek parti dönemindeki düşünceyle paralel olduğu göstermektedir. Ayrıca İttihak ve Terakki’nin de sporun popülerliğinden yararlanmak amacıyla 1913 yılında Dâhiliye Nazırı Talat Bey tarafından İstanbul’da Altınordu spor takımını Türkçülük ideolojisiyle milli birlik temelinde kurduğu ve Altınordu takımının isim babasının da ünlü sosyolog Ziya Gökalp olduğu bilinmektedir.

Milli birliğin tesirinde kuşkusuz dönemin ilk yıllarında spor alanında yukarıdaki örnekler benzerinde kısır gelişmelerin dışında ileri seviyede bir gelişme yaşanmadığı gözükmektedir. Sağlam insanlarda beden terbiyesi (beden eğitimi) diye bir şeyi tam anlamıyla bilmiyorlardı. İsveç’te tahsil görmüş olan değerli bir amatör (Selim Sırrı Tarcan-Jimnastik) Türkiye’de ilk defa beden terbiyesi kelimelerini kullanmaya başlamıştır.⁴ Beden terbiyesi modern dünyanın hemen her tarafında artık günün meselesi olmuştur. Yalnız mesele tamamıyla halledilmiş değildir. Dönemin şartlarında tetkik ve derinlemesine inceleme vadisindedir ve hayati bir mesele olarak ortaya konmuştur. İyi anlaşılması için her tarafta bir hareket başlatılmıştır. Çünkü beden terbiyesi de birçok ilmi meseleler gibi içinden çıkılması zor ve karışıktır.⁵ Türkiye’de beden terbiyesinin ne anlam ifade ettiğini Apak, dönemin önemli siyasi liderlerinden Hitler’in “ Bir memlekette, kılavuz sınıfı yalnız fikirce yükselmekle iktifa eder de bedence yükselmek yolunu tutmazsa, hem ırkın tereddidine (soysuzlaşmasına) sebep olur, hem de azim ve iradeden mahrum bir hükümet ediciler nesli türemiş olur”⁶ sözüyle açıklamaya çalışmıştır. Bu fikrin etkisi de göz önünde bulundurularak spora alanında, bireysel girişimle 1923 senesinde Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı (TİCİ) kurulmuş ve hükümetten yardım istenmiş ve alınmıştır.⁷

İttifakın o zamanki programının ana hatları şunlardır:

⁴ Uludağ, Ş., Osman; “Spor Göreneğinin Değil Bilginin Eseri Olmalıdır”, Ülkü: Halkevleri Dergisi, 6(36), Şubat 1936, s. 431.

⁵ Demoor, Yean; “Beden Eğitiminin Anlam ve Önemi”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 6(33), İkinci Teşrin 1935, s. 174.

⁶ Apak, Rahmi(a); “Türk Sporunun Yeni Yükümleri”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 6(35), İkincikanun 1936, s. 346.

⁷ Kılıç, Metin; Etnisite ve Spor, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2012, s. 86.

Tek Partili Dönemde Türkiye’de Modern Sporun Teşekkülü

1- Sporü bütün yurda yaymak. Bunun için de memleketi idman alanlarına ayırmak. Bu alanlarda sporu idare edecek teknik ve amatör teşkilat vücûda getirmek.

2- Merkezde bir teşkilat kurmak (Federasyonlar, teftiş, muhasebe ve saire).

3- Birinci ve ikinci maddedeki teşkilat ile memlekette spor hareketlerini idare ve teşvik etmek (Müsabakalar tertibi, birincilikler ve saire).

4- Yabancı memleketlerle münasebet kurmak

Apak’ın deyimiyle ittifakın bu hareketlerle elde etmek istediğı gaye şöyle özetlenebilir:

a) Spor vasıtasıyla gençliğı içki, kumar ve diğerk kötü alışkanlıklardan korumak.

b) Yurttaşları, daha küçük yaştan itibaren teşkilatçılığa ve kendi kendisini idareye alıştırmak.

c) Manen ve maddeten yüksek vasıflarda, karakterde ve yüksek dövüş kabiliyetli bir nesil yetiştirmek.

d) Spor gezileri vasıtasıyla gençliğe yurdu tanıtmak ve sevdirmek.

e) Dış temaslar vasıtasıyla Türklüğü hariçte tanıtmak.⁸

Yapısal olarak modern sporun ülkede tatbikine yönelik ilk ve bireysel girişimler olarak görebileceğimiz bu döneme yani 1923 den 1936’ya kadar (1934’den sonra spor alanında partinin ağırlığı iyiden iye kendini hissettirmiştir) geçen on üç yıllık zamana Türk sporu için “sporun önemini anlama” devresi adını verebiliriz. Türkiye’de modern sporun temellerinin atıldığı, bireysel çabaların ve özverinin yaşandığı sporun önemini anlama devresinde sporun ve beden eğitiminin başında çalışanlar herhalde takdirlere layık kimselerdir. Kuşkusuz her yenilik içerisinde çetrefilleri ve zorlukları barındırır. Dönemin şartlarındaki bireysel girişimler yer yer eleştirilere de maruz kalmıştır. Eleştirilerin temelinde sporun milli kültüre tatbik edilmeden direkt uygulanmaya çalışıldığı düşüncesi ön plana çıkmaktadır. Uludağ’ın 1936 yılında yazdığı makalesinde; “ Selim Sırrı Tarcan’ın Türkiye’ye tatbik ettiği İsveç beden terbiyesi Türkiye’de hiçbir değişiklik geçirmede ve memleketin hususiyeti anlaşılmadan spor adında ortaya birçok uyulması gereken kurallar çıktı ve Avrupa olduğu gibi taklit olundu. Bu suretle işin gösteriş tarafı ortaya çıktı. Hakikate ve milli bünyeye doğru gidenler bulunmadı. İsveç’ten gelen armağan üstünde işlenmedi ve çalışılmadı. İsveç ile Türkiye arasında iklim

⁸ Apak, Rahmi(c); A.g.m., s. 230.

ayrılığı, yaşayış farkı, İsveçli ile Türkiyeli arasında yaşayış farkı, büyüme hususiyetleri gözetilmedi. Memleket öyle bir hale geldi ki ırkın gürbüzleşmesi ve güzelleşmesi için çok önem verilen spor ve beden terbiyesi kavramları yine ırkı harap edici, ezici bir eleman haline aldı.”⁹ Bu tür eleştirilerin temelinde ülkede spora yüklenen anlamı da görmek mümkündür. Spor bu manada kültürel unsurlar ekseninde birlik ve beraberliğin geliştiği, ırkın yiğitleştiği ve güzelleştiği bir uğraş alanı olarak görülmektedir.

Apak’ın yazdığı “Türk Sporunda Yeni Yükümlülükler” adlı makalesinde sporun gelişimi şu şekilde özetlenebilir: Beden eğitimi ve spor namına idadiye (lise) okullarında, kışlalarda, köhne gemilerin güvertelerinde haftada bir saat el, ayak ve kol hareketleri düzgün adımla ve jimnastik adımıyla yürümek, eğri konmuş bir demirde yarı ve tam mihver, trapezde birkaç gösteriş, halkalarda sallanmakta olan beden hareketleri devrinden Cumhuriyetin ve Partinin, sporu ve beden eğitimini eline aldığı zamana kadar geçen kırk yıl içinde beden eğitimi ve spor durumunu mukayese edersek hiçbir değişiklik göremeyiz. İtiraf etmelidir ki, Cumhuriyet, büyük önemli işleri başarmak gerekliliği karşısında beden eğitimi ve spor işlerine merkez ağırlıklı bir çalışma fırsatı bulamamış olmakla beraber sporun önemini anlama devresi dediğimiz on yılda yapılanlar şöyle sıralanabilir:

1- Sporun işleri bir birliğe bağlanmıştır (Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı).

2- On yıl önce memlekette İstanbul’da birkaç ve İzmir ve Adana gibi bazı büyük şehirlerde de birer tane olmak üzere beş altı spor kulübünden başka bir şey yoktu. Bugün memleketteki spor kulüplerinin sayısı yüzlerle söylenmekte ve kasabalardan sonra köylere kadar bunlar yer bulmaktadır.

3- Futboldan başka atletizm, su sporları, bisiklet, el topu sporları yapılmıştır. Eski ananevi güreş sporumuz yeniden canlanmış ve adeta yeniden nam vermiştir.

4- Ankara’da, bizim için kıvanç verecek büyük bir stadyumdan sonra İstanbul’da bile üç kadar stadyum yaratılmış, birçok şehirlerde stadyumlar yapılmaya başlanmıştır. Stadyum ve spor alanı olarak memlekette yüz elli kadar yer vardır.

5- Spora karşı zevk uyanmış, hükümet memurları dahi kendi başlarında bulunan büyük şeflerin bizzat spor yapmakta olduklarını görek sporun önemli bir şey olduğunu anlamaya başlamışlardır.

⁹ Uludağ, Ş., Osman; A.g.m., s. 431.

6- Okullarda beden eğitimine ayrılan zamanlar çoğaltılmış, beden eğitimi daha sıhhi ve makul yola sokulmuş, beden eğitimi öğretmenleri üzerine biraz çalışılmış, üç yıllık bir beden eğitimi enstitüsü açılmıştır.¹⁰

Başka Ülkelerde Beden Terbiyesi

Modernleşme olgusunun temelinde batıyı örnek alma tartışma götürmez bir realitedir. Ülkede modern sporun temellerinin atılmasına etken olan unsurları daha iyi anlayabilmek, dönemin şartlarında daha ileri seviyedeki birkaç ülkede beden terbiyesini incelemek daha faydalı olacaktır.

Avrupa’ya kıyasla ve medeniyetin maddi nimetlerinden istifade bakımından bazı sahalarda Avrupalılardan birkaç asır ileride bulunan Amerika Birleşik Devletleri; hiç şüphesiz ki beden terbiyesi alanında da bu sürati kesmiş değillerdir. Avrupa’da orta tahsil çağındaki çocukların yüzde ile on nispetinde bu tahsile devam etmelerine mukabil Birleşik Amerika’da bu nispet yüzde altmışı bulmuştur. Amerika orta mektep ve liselerinde beden terbiyesi ve spora verilen ehemmiyet hiçbir memlekette bu derce ileri götürülmüş ve sistematik değildir. Bütün orta mektep ve liselerin hemen hemen hepsinde kapalı bir jimnastikhane ve mutlak surette bir oyun alanı vardır. Yine okulların yüzde sekseninin bir beden terbiyesi direktörü veya muallimi muhakkak vardır. Büyük kolejlerde bunların sayısı muavinleriyle birlikte üçe, dörde çıkar. Aynı zamanda benden terbiyesi Amerikan okullarında aşağı yukarı bütün öğretim kurulunun anladığı ve öğretebildiği bir mevzudur.¹¹

Okul içi beden terbiyesi Amerika’da sadece bir beden terbiyesi öğretmenin eline bırakılmış değildir. Okulların yüzde sekseninde bu işi beden terbiyesi öğretmeni ile birlikte yürütecek bir doktor vardır. Okula giren her çocuk en az senede bir defa çok ince bir sıhhi muayeneden geçer. Ona yapacağı ve yapmayacağı şeyler anlatılır, gösterilir ve çocuk okulda bulunduğu müddetçe bunlara riayet edip etmediği kontrol edilir.¹²

Amerika’da beysbol (daha ziyade profesyonel) ve futbol yedisinden yetmişine kadar bütün milletin kanına işlemiş sporlardandır. İngiltere’de futbol ne ise Amerika’da da beysbol odur. Ordu ve donanma mensupları da her iki spora fevkalade ehemmiyet verirler. Amerikan futbolu çok kazalı, güç ve

¹⁰ Apak, Rahmi(a); A.g.m., s. 346.

¹¹ Baha, Nüzhet; “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi- Birleşik Amerika”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 13(77), Temmuz, 1939, s. 423.

¹² Baha, Nüzhet; A.g.m., s. 424.

müthiş kuvvet isteyen oyundur. Milyarlarca dolarlık bir müessese olan bu spora iddialı müsabakalarda yüz yüz elli bin seyirci gelmektedir. Bunların haricinde modern sporların ve oyunların hepsi de gerek okul içinde, gerek okul dışında oldukça rağbettedir. Amerikalılar modern atletizmde de en ileri gitmiş millettir. Bunu Olimpiyat rekorları ve çıkardıkları atlet sayısı ile de ispatlamak kolaydır. Hatta Amerikan üniversitelerinde bir anane ve vazife şeklini alan atletizm üniversitelerin aynı zamanda bir reklam vasıtasıdır. Üniversiteleri birbiriyle mukayese ederken program, ders verme vs. den ziyade yetiştirdiği atlet ve şampiyon sayısı ile mukayese edilir.¹³

Amerika’da beden terbiyesini ve sporu bütün memleket gençliğinin kolayca yapabileceği bir hale getirmek için okul dışı ve gayri resmi teşekküller de büyük bir varlık göstermektedir. Özel kulüpler gündüz saatlerinde spor yapamayanları geceleri kapalı salonlarında sayısı oldukça fazla olan genci, orta yaşlıyı, hatta ihtiyarı dahi çalıştırmaktadırlar.¹⁴

Spor alanında ileri seviyede gelişme göstermiş olan Amerika gibi Almanya’ya bakacak olursak; Dünya savaşı sonu Almanya’sının beden terbiyesi sahasındaki durumunu ortaya koymada hareket noktası olarak iki şeye dikkat etmeliyiz: İmparatorluk terbiye sistemi ile Cumhuriyet rejiminin yarattığı yeni ideoloji. Belki biraz idealist görüştür ama eski militarist otokrasi ile yerine geçen milli sosyalizm arasındaki farklar, amaç itibarıyla aynı manzara çeşnisini verirse de büyüktür.

Almanya’da beden terbiyesi 1778-1852 senelerinde yaşayan Frederick Jahn’ın eseridir. 1820 de Jahn’ın kulüpleri kapatıldığı için alman milletini beden terbiyesi yoluyla şen, hür, zeki ve temiz ahlaklı bir cemiyet oluşturma düşüncesi söz konusu olmamıştır. 19. asırda Stein tarafından vücuda getirilen ıslahat da etkili olmamış eski Alman beden terbiye sistemi devam etmiştir.¹⁵

Eski Alman beden terbiye sistemi; ideolojisi ne olursa olsun milleti harikulade denecek mertebede yekpare düşünür, hisseder ve harekete geçer, insan yetiştirmek noktasında emsalsiz bir muvaffakiyet elde etmiştir. Alman usulünün bu nazariyeye göre tertip edildiğini, gençleri kendi kendine düşünemez bir halde makineleştirmek gayesini görürüz. Fizyolojik ve psikolojik tesirler ne olursa olsun, onlar için gaye vücutta kuvvetli, kafaca sadece disiplinli

¹³ Baha, Nüzhet; A.g.m., s. 425.

¹⁴ Baha, Nüzhet; A.g.m., s. 426.

¹⁵ Abbas, Nüzhet (c); “Halkevlerimiz ve Memleket Sporu”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 13(74), Nisan 1939, s. 127.

ve itaatkâr fert yetiştirmektir. Demokrasi prensiplerine bağlı olarak ikinci dönemde yeni terbiyenin felsefesi yapılan kanunların, kurulan müesseselerin halkın arzu ve ihtiyaçlarına uygun olması esasına dayandığı gözükmemektedir.¹⁶

Almanya’nın beden terbiyesi noktasında vücuda getirdiği değişiklik ve yeniliğe nüfuz edebilmek için harpten evvel sporların memleket içinde bir nevi cennet ve hafiflik telakki edildiğini düşünmek kâfidir. Sporların en hafifi olan yaya gezilerinden tutun da, futbol, atletizm, eskrim, boks, basketbol, voleybol, güreş, yüzme, kürek, yelken velhasıl serbest oyun ve sporlar memlekette öyle baş döndürücü süratle kökleşmiştir ki cumhuriyet döneminin Almanya’sı ile evvelki Almanya arasında bu hususlarda bir mukayese yapmak dahi abestir. Hatta dönemin şartlarında sporların en pahalısı olan tenis ve golf gibileri de fevkalade rağbet görmektedir. Hele yüzme bütün okul çocukları için bir mecburiyet olarak beden terbiyesi programına ithal edilmiştir. Bode ve Mensendieck gibi dönemin önemli beden terbiyecileri tekdüze talimler yerine beşerin en tabii hareketlerini, jimnastik ve beden hareketlerini icat ederek memlekete yaymışlardır. Eski dönemde kullanılan aletli jimnastikler yahut talimler bazı yerlerde tamamen bazı yerlerde de yüzde seksen terk edilmiştir. Bütün hareket ve idmanlarında açık havada yapılması esas alınmaktadır. Vücudun kapanması mutad olan kısımları hariç güneş ve açık havaya maruz bırakılması beden terbiyesi esaslarından birine teşkil eder. 1914’lü yıllarda Almanya’da spor kulüplerinin üyesi bir milyonu zor bulurken 15-20 yıllık bir süreçte on altı milyona çıktığı görülmektedir. Ayrıca sporu sadece gençlik seviyor ve yapıyor da değildir. Kiliseden, siyasi partiden, okuldan tutun da memleketin ufak büyük bütün müessese ve teşkilatı, himaye ve teşvik etmektedir. Bu mübalağalı durumda her yenilikte olduğu gibi memleket umumiyet itibariyle sporu belki de biraz da gayri tabii şekilde fazla ciddi telakki etmektedir. Mamafih bunu uzun baskı rejimi yıllarının halkta ve gençlikte hürriyete, serbestiye, bedenen ve fikren tabii olarak inkişafa karşı yarattığı susamışlığa atfetmek zaruridir. Bir Alman’ın memleket dışında bir şampiyonluk kazanması muazzam milli bir hadise şeklini almaktadır.¹⁷ Bu durum sporun uluslararası başarıda önemini gözler önüne sermekte, uluslararası üstünlük olarak görülmektedir.

¹⁶ Abbas, Nüzhet(b); “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi-Almanya”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 13(76), Temmuz, 1939, s. 348.

¹⁷ Abbas, Nüzhet(b); A.g.m., s. 350-1.

Türk Spor Kurumu ve 3530 Sayılı Beden Terbiyesi Kanunu

Cumhuriyet sporunu, Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı, Türk Spor Kurumu ve sporun devlete mal edilmesiyle üç devreye ayırmak çok yerinde bir tasnif olur. Bunlardan TİCİ 1923 yılından 1936 yılına kadar devam eden 13 yıllık bir devrede işleri sevk ve idare etmiştir. Bu müddet zarfında, hükümetin spor için yaptığı yardımın az olması spor işlerinde tamamıyla amatör ve başka işlerle çok daha fazla meşgul olan insanların bulunması, spor merkezinin yarı unsurlarının Ankara’da yarı unsurlarının da İstanbul’da olması sebebiyle sporun inkişafı arzu edilen seviyeye çıkarılmamıştır. 1934’den itibaren Türk sporu Cumhuriyet Halk Partisinin daha yakından bir sevk ve idaresine giriyor. 1936’da Ankara’da yapılan kongrede TİCİ’nin adı Türk Spor Kurumu’na bırakılıyor. TİCİ döneminden itibaren hükümetin spor için yaptığı yardımlara bakarsak spora verdiği önemi daha iyi anlamış oluruz:

Tablo 1: Spora hükümetin mali yardımı

YIL	LİRA
1926	40.000
1927	33.000
1928	30.000
1930	100.000
1931	40.000
1932	50.000
1933	70.000
1934	80.000
1935	203.000
1936	239.000
1937	239.000
1938	239.000

Bunlardan başka 1934 yılından itibaren, il özel idareleri ile belediyeler dahi mahalli spor işleri için C.H.P.’nin tavsiye ve teşvikleriyle para ayırmaya başlamışlardır. 1923 yılında memlekette 14 spor kulübü var iken 1933’de 230, 1938 de ise 442 spor kulübü kurulmuştur. İttifaka dair kulüplerdeki sporcu sayısı ise;

1923 yılında	827
1928 yılında	6.380
1933 yılında	10.450

1938 yılında 27.601 oluyor.¹⁸

C.H.P. döneminde yapılan sekizinci spor kongresi birçoğuna göre memleket sporunda bir devrim yaptı. Sporu şahsi marifet olmaktan, dağınık heves olmaktan çıkardı ve Türk sporuna disiplin verdi. Çağlar’ın yazdığı makalesinde, “Bir sporcunun ilk defa memleketçi inkılapçı sonra sporcusu ve kulüpçü olabileceğini sekizinci kongre meydana koydu. Artık, millet çocukları, sporu hüner ve süs diye değil, memleket müdafaasına hazırlık diye, vazife diye yapacaklardır. Spor bir dava idi; şimdi bu davanın cephesi vardır, yolu vardır, kitabı vardır. Kongreden aylarca evvel, spordan gençlik teşkilatından, terbiye ve ruhiyattan anlayan birçok büyüklerin bir araya gelerek hazırladıkları ve kongrenin nizamname encümeninin bütün sporcularla bir arada ve daima inkılâp ruhunu, Kemalizm prensiplerini göz önünde tutarak çetin bir çalışma ve özlü bir bilgiyle işlediği, kongrenin etraflı, karmaşık münakaşalardan sonra tasvip ve takdir hükmünü verdiği bir nizamname vardır. Türk sporu tabii merkezini bulmuştur. Artık sporun başı da başlar memleketindedir. Spor davası, Ankara’nın atmosferinde teneffüs etmektedir. Şurası çok açık anlaşılmıştır ki: şimdiye kadar sporumuzun istediğimiz ve umduğumuz kadar gelişmemesi kuvvetlerin dağınıklığından, teşkilatın merkezileşmemesinden ileri gelmiştir. Sekizinci kongre ile ona hâkim olan havayla, onun kabul ettiği yeni nizamname ile Türk sporuna bir yön verilmiştir”.¹⁹

Memleketteki bütün spor teşekküllerinin ve sporcuların dilekleri, kongrenin dilek encümenince önemli bir dikkatle elenmiştir. Memlekette sporun başlıca istedikleri: saha, antrenör ve umumi yardımdır. Yani yer, bilgi ve para. Bütün bunları halletmek için günün icapları ve hususiyetleri göz önünden hiçbir zaman ayrılmadan güzel bir kural olarak kalmayacak sade ve tatmin edici çareler bulunmuştur. Yalnız belediyelerin değil diğer mahalli iradelerin de spora yardımcı bir destek değil bir ödev bilmesi için alınan, alınacak olan tedbirlerin tatbik edilme imkânları kararlaştırılmıştır.

Ayrıca kongrenin hedefleri arasında “her vilayet merkezi, bir spor merkezidir” düşüncesi vardır. Orada spor hayatı yoksa bile yapılacak teşkilat, onu yaratacak, gençliği spora teşvik edecek, mutlaka bir varlık doğuracaktır. Her hangi bir Türk şehrinde, kasabasında hatta köyünde spor esaslı şubeleri,

¹⁸ Apak, Rahmi(c); A.g.m., s. 231.

¹⁹ Çağlar, B.K., “Spor Kongresi”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 7(39), Mayıs 1936, s. 200-1.

zaten ve derhal milli olarak benimsenecektir. Spor artık, tam manası ile ulusal sağlık ve ulusal korunma işidir.²⁰

Dönemin şartlarında spor kulüplerinin mahiyetini anlamak için Parti programının 52. Maddesine bakmak gerekir. Madde “Türk gençliği, onları temiz bir ahlak, yüksek bir yurt ve inkılâp aşkı içinde toplayacak milli bir teşkilata bağlanır. Bütün Türk gençliği neşe ve sıhhatlerini, nefse ve memlekete inançlarını besleyecek beden terbiyesi verilecek ve gençlik, inkılâp ve bütün istiklal şartlarıyla yurdu müdafaa etmeği en üstün vazife tanıyan bu vazifeyi yerine getirmek uğruna her varlığın fedasına hazır tutan bir zihniyetle yetiştirilecektir. Bu ancak terbiyenin tam netice vermesiyle Türk gençliğinin bir yandan, düşünme, karar verme ve teşebbüs alma gibi yüksek muvaffakiyet özellikleri inkişaf ettirilecek ve öte yandan gençlik, her türlü işin başarılmasında tek unsur olacak sıkı disiplinin altında çalıştırılacaktır. Türkiye, spor teşkilatı bu esaslara göre düzenlenecek ve yürütülecektir. Memleket teşkilatının üniversite, okullar ve enstitüler, halkevleri, toplu işçi kullanan fabrika ve müesseselerle irtibatı ve yukarıdaki gayeler etrafında iş ve yol birlikleri tanzim edilecektir. Yurtta beden ve inkılâp terbiyesiyle spor işlerinde tek düzelik göz önünde tutulacaktır. Okullardan, Devlet müesseselerinden, hususi müesseseler ve fabrikalarda bulunanlar arasında yaşlarına göre herkesin beden terbiyesiyle meşgul olması mecburiyet altına alınacaktır”²¹

Elli ikinci madde bağlamında spor partinin sevk ve idaresine geçtikten sonra merkez, taşra teşkilatı ile daha sıkı bir ilişki içerisine girmiştir. Vilayetler, Valiler, Spor Bölgesi Başkanlığı’ını ele almış, sporcular arasındaki her türlü intizamsızlık kesilmiştir. Bölgelerin bütçesi ve mesai programı merkezce incelenerek tasdikten geçirilmeye çalışılmıştır. Her spor programı için merkezce daha canlı hareket ve müsabaka programları tertip edilmiştir. (Futbol için milli küme maçları, atletizm için yeni hareket programları). Kayak sporu canlanmıştır. Bursa, Sivas, Erzurum, Ankara, Kastamonu ve hatta Manisa’da kayak sporu merkezleri açılmıştır. İki yıl içinde 2000 kayakçı olmuştur. Uludağ’da ve Erzurum’da on binlerce lira sarf edilerek tesisler, kayakçı otelleri ve evleri yapılmaya başlanmıştır. Güreşin bütün memlekette daha geniş yayımı için tedbir alınıyor ve milli takıma yeni sporcular seçmek için yurdun bütününde müsabakalar tertip edilmeye başlanmıştır. Sporun teknik inkişafını

²⁰ Çağlar, B. K., A.g.m., s. 201.

²¹ Taner, T. Cemil; “Halkevleri ve Spor Kulüpleri”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 13(78), Ağustos 1939, s. 551.

temin için ilk defa merkezde açılan bir antrenör kursundan 30 kadar antrenör yetişiyor ve bunlar memleketin her tarafında görevlendiriliyor. Eski milli sporlara önem veriliyor. İstanbul’da bir okçuluk kulübü açılıyor ve cirit sporu teşvik ediliyor. Türk sporu tarihi incelemesine geçiliyor ve merkezde milli spor müzesi açılarak tarihi vesikalar toplanmaya başlanıyor. 19 Mayıs günü Spor ve Gençlik Bayramı olarak tespit olunarak, kanuni bir hükme bağlanıyor. En önemli bir iş olarak da yurdun sahalandırılması işine başlanıyor.²²

Bu tür girişimler Türk Spor Kurumu’nun kurulmasından sonra kitle sporuna atfedilen anlam çerçevesinde söz konusu iken, elit spor düzeyinde Türk sporunun tamamen siyasallaştığı göz ardı edilemeyecek bir gerçektir. Atabeyoğlu’nun söylemiyle, tüm sporcular partiye üye kaydedilmiş,²³ bu durum partiye üye olmayan bir sporcunun spor yapmasını engelleyici bir boyuta ulaşmıştır. Hatta sporcuların üniformalarında parti amblemlerinin yer alması dikkate değer bir unsur olarak ortaya çıkmaktadır. Nihayetinde sporun bu derece siyasallaşmasını gören Atatürk olaya müdahale ederek²⁴, Cumhuriyetin kuruluşunun 15. Yılında 27 Haziran 1938 günü yeni 3530 sayılı Beden Terbiyesi Kanunu çıkarılmıştır. Kanunun birinci maddesi “yurttaşın fizik ve moral kabiliyetlerinin ulusal ve inkılâpçı amaçlara göre gelişimini sağlayan oyun, jimnastik ve spor faaliyetlerini sevk ve idare etmek maksadıyla Başbakanlığa bağlı ve hükmü şahsiyeti haiz bir Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü kurulmuştur²⁵ demekle hem yeni ve çok lüzumlu bir teşkilatı emir, hem de Beden Terbiyesi’ni tarif etmekle, Türkiye’de spor, partinin elinden alınarak devlete mal edilmiştir.

Yeni beden terbiyesi kanununun 13. maddesinin ikinci fıkrasında “Okul ve kışla dışında elli ve daha çok beden terbiyesi mükellefiyeti çağında yurttaş bulunan köy, kasaba, şehir ve münferit mahallelerde kulüp, elliden az yerlerde spor gurupları kurulur”. Görülüyor ki, kanunun bu maddesi, yurttan spor yolu ile gençlik teşkilatını kurmaktır. Dünyanın hiçbir yerinde, hatta Almanya, İtalya ve Sovyet Rusya gibi yıllardan beri gençliğe el koymuş ve yeni rejimi memlekette yerleştirmeyi ve kökleştirmeyi yeni neslin omuzlarına yüklemiş olan memleketlerde dahi gençlik teşkilatının yapılması kanun hükmüne bağlanmış

²² Apak, Rahmi(c); A.g.m., s. 232.

²³ Atabeyoğlu, Cem; Sporda Devlet mi? Devlette Spor mu?, Türkiye Milli Olimpiyatlar Komitesi Yayınları, 2001, s. 30.

²⁴ Kılıç, Metin; A.g.e., s. 87.

²⁵ Kırşan, Nizamettin; “Halkevleri Beden Terbiyesi”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 12(68), ilkteşrin 1938, s. 126.

değildir. Bütün bu memleketlerde gençlik, rejimin dayandığı parti ile ve hususi yardımlarla sevk ve idare edilmektedir. Hâlbuki inkılap yapan, rejim değiştiren her memleket derhal gençliği ele almıştır. Hitler’in “Bir inkılabın muvaffakiyet sırrı, o inkılabı uygun yeni adamı yaratmaktadır, hem de en çabuk zamanda yaratmaktır. Bunsuz bir inkılaptan bahsetmek bir hayalden bahsetmek olur” söylemi de bu düşünceyi destekler niteliktedir. Yeni beden terbiyesi kanunu Türkiye’de beden terbiyesini ve sporu olduğu gibi gençliğin teşkilatlandırılması işini de devlet hizmetleri arasına almaktadır.²⁶

Apak’ın yazdığı “*Yeni Beden Terbiyesi III*” adlı makalesinde, yeni kanun tatbik edilmeye başladığı andan itibaren, memleket sporunda gözüken profesyoneli temayüllere karşı da kati bir mücadeleye girişmek mümkün olacaktır. Çünkü herhangi bir spor kulübü, Beden Terbiyesi Genel Direktörünün teklifi ile vekiller heyetinin vereceği kararla kapatılabilecektir. Böylece spor sahalarının bir geçim vasıtası, spor ve sporcuları bir geçim veya şöhret temin etme aleti olarak kullanmak çılgırını aşan ve bunu temin etmek için sporculara da tahsisat ve para vererek gençliği profesyonelliğe alıştırıran bazı kulüplerin bu hareket tarzlarının önüne geçilecektir. Muhabirlik, doktorluk, avukatlık, para kazanmak için girilen bir meslektir; fakat vatani müdafaa için girilen kışlalarla, vatan müdafaasına elverişli yurttaşlar yetiştirmek için girilen spor kulüplerinde alışveriş ve kazanç olmaz²⁷ mantığıyla hareket eden ve elit spora uzak duran siyasal temelli bir spor döneminin olduğu görülmektedir.

Milli ve Modern Sporların Canlandırılması

Tek Partili Dönemde Türkiye’de spor kışlalarda, mekteplerde ve halkevlerinde yaşam alanı bulmaya çalışan bir olgudur. Taner’in* deyimiyle, Halkevleri Türk yurttaşlarını Partinin Teşkilatı Esasiye Kanununun ana prensipleri etrafında birleştirmek, yurttaşı icabında bu prensipleri korumak için maddi ve manevi yükseltmek esası üzerine 1932 yılında C.H.P. tarafından kurulmuştur.²⁸

²⁶ Apak, Rahmi(d); “Yeni Beden Terbiyesi Kanunu 2”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 12(67), Eylül 1938, s. 42-3.

²⁷ Apak, Rahmi(e); “Yeni Beden Terbiyesi Kanunu 3”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 12(68), İlkteşrin 1938, s. 124-5.

²⁸ Taner, T. Cemil; A.g.m., s. 550.

*Cemil Tahir Taner; 1892 yılında Edirne’nin Uzunköprü ilçesinde doğdu. Harp Okulu ve Harp Akademisi’nden mezun oldu. Türk Silahlı Kuvvetlerinde Üsteğmen, Yüzbaşı, Binbaşı, Yarbay, Albay, Tuğgeneral, Tümgeneral rütbesinde görev aldı. 22/10/1938-22/11/1945 yılları arasında Beden Terbiyesi Genel Müdürü olarak görev yaptı. Taner, yedi yıldan fazla spor teşkilatına yön verirken bu güne kadar en uzun süre bu görevde kalan kişidir.

İnönü’nün söylemiyle; “ Halkevleri sosyal büyük bir ödevi üzerlerine almışlardır. Bu görev vatandaşlar toplanıp gerek ilim alanında, gerekse sosyal bakımdan birlikte paylaşabilmek ve konuşabilmek âdetine alışmalıdırlar. Spor, güzel sanatlar ve müspet ilimleri tanıtmak için sarf olunacak emekler bilhassa Fırkanın ve Halkevleri idare heyetlerinin gözleri önünde bulunmalıdır.²⁹ Yeni Beden Terbiyesi Kanunu’nun 14. Maddesinde de “Halkevleri, kendi mensuplarına ve arzu edenlere kapalı veya açık salonlarda Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü ile müşterek olarak tertip edilecek programlara göre jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve milli rakslar gibi beden terbiyesi hareketleri yaptırabilir”³⁰ maddesiyle halkevlerinin yaptıracağı beden terbiyesi faaliyetlerini tatbik etmiş oluyor.

İnönü’nün sözlerinden ve Yeni Beden Terbiyesi Kanunu’nun ilgili maddesinden de anlaşılacağı gibi halkevleri kendi mensuplarını kendine üye olmayan bütün yurttaşların manevi ve kültürel bilgilerini ve vasıflarını meşgul olduğu muhtelif şubeler faaliyeti ile temin ettiği gibi yurttaşın maddi ve bedeni kuvvetini arttırmakla ancak milli vazifesini şamil olarak tamamlamış olabilir. Bedenen kuvvetli ve kudretli olmayan; karşısına çıkacak engelleri aşamayan bir yurttaşın yalnız manevi kudretinin büyüklüğü, lüzumu halinde yurda karşı olan vazifesini tamam yapmaya kifayet edemez. Bu sebeptendir ki halkevleri şubeleri arasına bir de spor şubesi konmuştur. Ve yine halkevleri talimatnamesinde şöyle denmiştir: “Spor ve bütün beden hareketleri gençlik terbiyesinin ve milli terbiyenin vazgeçilemeyecek asli ve mühim bir vasıtasıdır. Bu sebeple Türk gençliğinde ve Türk halkında spor ve beden hareketlerine sevgi ve ilgi uyandırmalı, bunları bir kütle hareketi, milli bir faaliyet haline getirmelidir.”³¹

Bu anlamda halkevlerinin spor alanında üzerlerine düşen ödevi yerine getirme noktasında 1940’lı yıllarda yapılan bir araştırmada, elli halkevinde, içinde jimnastik, eskrim ve güreş yapılmaya müsait salon, altmış halkevinde de jimnastik tesisleri yapılacak alanın olduğu belirtilmiştir. Bu alanların on sekizinde bazı jimnastik aletleri konulmuştur. On beş halkevinde güreş minderi, ellisinde voleybol, yedisinde basketbol vasıtası vardır. On iki halkevi dağ sporlarıyla 14’ü su sporlarıyla meşgul olup otuz halkevi de atlı ciridi himaye ve teşvik etmekle³² spor alanındaki çalışmaların seviyesi görülebilir.

²⁹ İnönü, İsmet; “Yeni Halkevlerini Açma Nutku”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 5(25), Mart 1935, s.1

³⁰ Kırşan, Nizamettin; A.g.m., s. 127.

³¹ Taner, T.C.; A.g.m., s. 550.

³² Ünal, Kemal; “Milli Şef ve Halkevleri”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 14(83), İKincikanun 1940

Milli sporlar

Tek parti döneminde Orta Anadolu, folklor bakımından pek zengindir. Bilhassa illeri kuşatan köyler, eski Türk adet ve ananelerini tamamıyla muhafaza etmektedir. Bu anlamda yaşatılmaya çalışılan birkaç milli spordan bahsetmek gerekirse kuşkusuz bunların başında cirit ve güreş sporları gelmektedir. Köylerde olsun, merkezde olsun gençlerin en sevdiği sporlardan birisi cirit oyunudur. Gün geçtikçe cirit oyunu oynayanların sayısı azalmakta, halk başka eğlencelere rağbet ettiğinden, bu eski Türk oyunları yavaş yavaş kaybolmaktadır. Cirit oyunu malum olduğu üzere Türklerin en eski oyunlarından biridir. Çok at besleyen ve binici olan Türkler, at oyunlarına çok ehemmiyet vermişlerdir. Tarihi bir takım vesikalara göre, eski zamandan beri Türkler arasında cirit oyunu oynatıldığı görülmektedir.

Tek parti döneminde cirit oyununun varlığını araştırarak olursak, bu oyunun yalnızca orta Anadolu’ya ait bir oyun olduğu anlaşılmaktadır. Sahil halkı arasında cirit oyununa az rastlanmaktadır. Cirit, erkeklere mahsus atlı bir oyundur. Kadınlar cirit oynayamazlar. Şapalyo’nun söylemiyle; Milli mücadele yıllarında Cebeci bir meydan halindeydi. Dullar çayırı denilen mahalde bir meydan vardı. Ankara delikanlıları, bahar aylarının Cuma günlerinde burada cirit oynarlardı. Bununla beraber Möhye, Odabaşı, Pursal köyünde de baharda pek hararetli bir şekilde, köyler arasında cirit oynatılmaktadır. Dügün ciridi, deri ciridi ve bahar ciridi olarak üç farklı şekilde cirit oyunu oynanmaktadır.³³ Burada uzun uzadıya cirit oyununun nasıl oynandığı hakkında bilgi vermeyeceğim lakin gün geçtikçe cirit oyununa verilen önemin azaldığı gözlenmiş ve şehir merkezlerinden öte kırsal kesimde oyunun belli bir süre daha devam ettiği (at vs yoksunluğu etken) gözlenmiştir.

³³ Şapalyo, E. Behnan; “Ankara’da Cirit Oyunu”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 12(68), İlkteşrin 1938, s. 165-6.

**Nizamettin Kırşan: 1896 yılında İstanbul’da doğan Kırşan, Stocholm Beden Terbiyesi Enstitüsünden mezun olmuştur. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde çeşitli okullarda öğretmenlik yapmış, Gazi Terbiye Enstitüsünde Beden Terbiyesi Muallimliği görevinde bulunmuştur. Ayrıca Kırşan, 1936 yılında Almanya’nın Berlin kentinde yapılan Olimpiyatlara kafiyle yönetici ve 1956 yılında Avustralya’nın Melbourne kentinde düzenlenen Olimpiyatlara da kafiye başkanı olarak katılmıştır. Aldığı diğer görevler: 1933-1935 CHP Spor Danışmanı, 1936-1938 TSK Genel Sekreteri, 1938-1943 Beden Terbiyesi Genel Müdürü (BTGM) Yönetim Kurulu Üyesi, 1943-1948 BTGM Baş Müfettişi, 1948-1950 Yüksek Beden Terbiyesi Müdürü, 1950-1955 BTGM Yardımcısı, 1955-1957 Beden Terbiyesi Genel Müdürü ve TMOK Başkanı, 1957-1960 DP İstanbul Milletvekili

Kırşan’a** göre; Milli ve ananevi güreş sporumuzun modern tekniğiyle yurt içinde yayılmasına çalışmak, köylere varıncaya kadar güreş heveskârlarına modern güreş tekniğini, vasıtalarıyla birlikte götürmek, teşvik müsabakaları tertip etmek ve ettirmek, kendi çevreleri içinde güreş yapanlara her surette destek vermek okullar dışında, halkevleri spor kollarının yapabileceği kolay işler arasındadır.³⁴

Abbas’a göre de güreşin bizdeki yuvası Türk köyüdür. Bizde şehirlerde az güreşçi çıkar. Bu itibarla köyle en yakın temasta bulunan halkevleri bu sporu yükseltmek için şimdiki durumda en emin ve etkili vasıta olabilir. Ona göre bizde köy düşünlerinde güreş eksik olmaz. Eksik olduğu yerlerde bunu yapmak lazımdır. İlk iş 367 Halkevi’nde imkâna göre büyük küçük bir güreş salonu ve minderi vücuda getirmektir. Bundan sonra güreşe teşvik gelir. Daha sonra da güreşten anlar kimselerin bu işe bakmaları; yerine göre antrenör meselesi düşünülebilir. Esasen bu sporda şehirden köye değil, köyden şehre doğru bir yayılış mevzubahistir. Bunun için köyden başlamak aynı zamanda tabii bir akıttır; gayri tabii bir zorlayış değildir. Güreşi yayımda bir kolaylıkta az bir para mukabilinde güreş öğretmeni temin edilebilmesi imkânlarıdır. Eski güreşçilerden birçoğunun bu işe seve seve talip olacaklarını şüphesiz addediyoruz. Biz şahsımız hesabına sporda en ileri teknik diye bir şey tanımayız. Hele güreşte zorun oyunu bozduğuna inanırız. Teşvik müsabakalarını, bölgeler arasında temasları, temsili ve milli müsabakaları bundan sonra düşünülecek işler arasında görmekteyiz.³⁵

Modern Sporlar

Modern spor anlamında ilk olarak okullarda, kışlalarda ve halkevlerinde göz önünde bulundurulmuş spor jimnastiktir. Aslında jimnastik sporunun ülkeye girişi çok daha eski tarihlidir. Osmanlı arşivlerinde II. Abdülhamit döneminde Mekteb-i Sultani de resmi olarak jimnastik dersleri verildiği ve 1906 Olimpiyatlarında Rum asıllı George ve Nicholas A. adlı iki kardeşin jimnastik sporunda iki madalya kazandığı bilinmektedir. Tek partili dönemde belki de modern sporun teşekkülünde jimnastik sporunun tatbik edilmesinin etkisi bu anlamda büyüktür. Osmanlı son döneminde var olan İsveç, Danimarka ve Alman jimnastikleri olarak ortada üç sistem mevzuu bahistir. İsveç usulü

³⁴ Kırşan, Nizamettin; A.g.m., s. 128.

³⁵ Abbas, Nüzhet (a); “Halkevleri ve Memleket Sporü”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 13(73), Mart 1939, s. 26.

Ling’in (1776-1839) ve Bronting’in (1799-1881) icat ettikleri harekette kesinlik ve kumandaya itaat özelliklerini temin için icat olunmuştur. Bu sistem o zamanki İsveç’in içtimai, iktisadi ve idari bünyesine ve ihtiyaçlarına göre tanzim edilmiş bir usuldür. Danimarka sistemine gelince, Bukh’tan miras kalan bu usul esasında İsveç’inkinden farklı değildir. Fark teferruata aittir. Almanya’da Frederick Jahn’ın (1778-1852) hür, zeki ve temiz ahlaklı bir cemiyet meydana getirmek için oluşturulan beden terbiyesi, fikir cereyanlarına tabi ve bu cereyanların adeta bir yansıma yeri olmuştur.³⁶

Beden terbiyesi işlerinde savaş sonu cereyanlarını göz önüne getirecek olursak şu kanaate haiz oluruz ki grup halindeki talimler yerine, serbest oyunlara ve sporlara doğru bütün milletler baş döndürücü bir süratle gitmişlerdir. Futbol, voleybol, basketbol gibi oyunlar, yarı vahşi akvam (milletler) arasında bile revaç bulmaktadır. Bunlara rağmen jimnastiklerin vücut için son derece faydalı oldukları inkâr olunamaz bir hakikattir. Sıhhat ve kuvvet için faydalı olduğu gibi jimnastik diğer sporlar için vücudu hazırlama ve elverişli bir duruma getirme bakımından da emsalsizdir denilebilir.³⁷

Beden terbiyesi denince ilk akla gelen şey harekettir. Yalnız şurasını da unutmamak gerekir ki hareketin keyfiyet ve kemiyetini iyi tayin etmek ve her vücuda muhtaç olduğu hareket gıdasını devamlı surette vermek lazımdır. Demoor’un tabiriyle “bedeni terbiye eden bu hareketin keyfiyet ve kemiyet itibariyle takdirine jimnastik” diyoruz. Ona göre; hareket en büyük tesirini adale üzerinde gösterdiğine nazaran ilk akla gelen adalenin terbiyesidir. Yalnız adalenin kanın cevelanı ile mühim bir rabitası vardır. Adale işlediği surette kanda süratini arttırıyor. Öyleyse adaleyi düşünürken kalbi ve kalbi düşünürken ciğerleri ve asabı (siniri) düşünmek zaruridir. Jimnastik tesiri yalnız beden üzerinde göstermekle kalmıyor, manevi kudretler üzerinde de büyük bir rolü oluyor. Bedenin muhtelif şekillerde faaliyeti iradeyi, enerjiyi, ölçülü olmayı, sürati de kemmiye ediyor. Gençleri birer şahsiyet sahibi yapıyor. Hayatta muvaffak olmak için de mühim ön şart şahsiyet sahibi olabilmektir. Öyleyse ilmin istifadelerini istinaden, maddi ve manevi kuvvetler arasında bir ahenk hususa getiren, çocukları birer şahsiyet sahibi yapan beden faaliyetlerine jimnastik diyoruz.³⁸

³⁶ Abbas, Nüzhet (c); A.g.m., s. 127.

³⁷ Abbas, Nüzhet (c); A.g.m., s. 128.

³⁸ Demoor, Yean; A.g.m., s. 174-5.

Cemal’in yazdığı “*Beden Eğitimi*” adlı makalesinde “Bugün jimnastiğin yemek yemek, su içmek kabilinden hayati bir ihtiyaç olduğu anlaşılmış ve kabul edilmiştir. Bundan dolayı, bu ihtiyaç hayatın her devrinde yaşa ve cinsiyete göre mevcut hususiyetler dâhilinde telafi edilmelidir. Çocuk nasıl özel bir gıda ve özel bir sağlığı korumaya sahipse aynı tarzda özel bir jimnastik sistemine de muhtaçtır. Fikri sahada bir büyük kadar olgun olmayan çocuk fizik sahasında da aynen tam teşekkül etmiş değildir. Aynı zamanda mütemadiyen değişen arkadaş ve çevrenin tesiri altındadır. Şu halde çocukluk döneminde jimnastiklerde gaye: çocuğu suni ve gayri tabii bir surette inkişafına hazırlamaktır. Çocukları makul ve anlayıcı bir gözetim altında ve onlara organizmalarının tahammül ve ihtiyacı nispetinde bir hareket imkânı vermek, bazı müşterek oyunlar tertip ederek onlara beraber çalışmak, beraber iş görmek fırsatları hazırlamaktır. Öğretmenin çalışma programında bu maksat ve gayeyi göz önünde bulundurması lazım olduğu gibi, yaptıracığı gerek hareket ve gerek oyunlarda çocukların beden ve eklemlerinin fizyolojik imkânlarını düşünmesi lazım”³⁹ söylemiyle çocuklar için jimnastik sporunun ne kadar önemli olduğunu belirtmiştir.

Yine Cemal başka bir makalesinde jimnastik, zayıfın, kuvvetlinin, vakti olanın, olmayanın yapabileceği bir iştir⁴⁰ söylemiyle de jimnastik sporu sadece okullarda yapılacak bir spor olarak görülmemektedir. Kırşan’a göre; hiç şüphesiz, günlük hayatlarında oturarak çalışan veya lazım olduğu kadar hareket edemeyen genç, ihtiyar, kadın, erkek bütün yurttaşlara bu ihtiyaçlarını fenni ve sıhhi şartlar içinde karşılayıcı hareket jimnastikleri olacaktır. Bunun için halkevlerine çok büyük görev atfetmektedir.⁴¹ Uygun salon ve ekipmanların sağlanması hususunu ortaya koyarak, jimnastik sporunun yapılabilmesi için gerekli şartları belirtmeye çalışmıştır.

Jimnastik sporunun yanında dönemin şartlarında dağda yapılan sporlara da oldukça ehemmiyet verilmiştir. Bu anlamda toplumun yaptığı serbest zaman faaliyetlerinin bir kısmının düzenini sosyal çevre ve fiziki çevre verir. Bunlar

³⁹ Cemal, Zehra(a); “Beden Eğitimi”. Ülkü Halkevleri Dergisi, 6(31), Eylül 1935, s. 52.

⁴⁰ Cemal, Zehra(b); “Halkevinde Kış Sporları”. Ülkü Halkevleri Dergisi, 6(34), Birinci Kânun 1935, s. 311.

⁴¹ Kırşan, Nizamettin; A.g.m., s. 128.

***Vildan Aşir; eski bir atlet, gerçek bir spor adamıdır. Türk Spor Kurumu döneminde Atletizm Federasyon Başkanlığı görevinde bulunmuş, 24,10.1945 günü Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü makamına atanmıştır. Galatasaray Lisesi mezunu, yabancı dil bilen, spordan çok iyi anlayan ve büyük deneyim sahibi bir spor adamı. 1923 yılında İsveç’e gönderilerek yüksek beden eğitimi ihtisası yapmış, Atletizm Federasyon Başkanlığı ve İzcilik Müdürlüğü görevlerinde bulunmuş, Gazi Terbiye Enstitüsü’nde öğretim görevlisi olarak uzun yıllar çalışmış tecrübeli bir bürokrat.

ana çizgileriyle belirli bir sraya konmamış rastgele işlerdir. Bu işler daha modern cemiyetler tarafından benimsendikten sonra düzgün biçimlere, yasalara bağlanır ve faydaları genelleştirilir. Nitekim kıyı kesimlerde yaşayanların yüzmesini plaj eğlencesi, dağlık ve karlık bölgede yaşayan insanların kızığını kış istasyonları haline getiren şehirlerin yapısıdır. Türk Spor Kurumu döneminde Atletizm Federasyonu Başkanı olan Aşir’in*** söylemiyle; “Her güzel şeyi ulusuna bağışlamasını bilen Cumhuriyetimiz halkın beden ve kültür seviyesini yükseltmek için en lüks sporları da ona indirmeye muvaffak oluyor. Kış sporları memleketimizin birçok yerinde yapılabilir. Kış sporu bizde dağa bağlıdır ve onun öz malıdır. Kış sporu isteyen dağı ister dağda kış sporu demek kayak sporu demektir.”⁴²

Ortekin’e göre Avrupa’da kayak sporunun taammüm ettiği (yayıldığı) malumdur. Bu spor bilhassa kışı uzun ve karı çok memleketlerde daha fazla rağbet görmektedir. Son senelerde bu spora bizde de rağbet verilmeye başlandı. Bütün sporlar içinde en güzellerinden biri ve belki de birincisi olan kayak sporu, Türklerde en eski zamanlardan beri mevcuttur. Fakat kayak Türkler için hem spor ve hem de geçim vasıtasıdır.⁴³ Dönemin şartlarında modern spor diye atfedilen kayak sporunun yeniliği ve araç-gereçlerinin azlığına rağmen çok sevilen ve tutulan sporlardan biri olarak görülmektedir. Türk toprakları bu spor için idealdir denilebilir. İstanbul ve Ege bölgesi hariç çok yakınında kış sporlarına elverişli dağı olmayan bir şehir yoktur.

Baba’ya göre; kayak iki bakımdan bize çok lüzumlu bir spordur: Askerlik ve Memleketçilik. Ona göre, vatan müdafasında kayak askeri talim kadar bütün millet efradına öğretilmesi ve herkesçe bilinmesi lüzumludur. Memleketimizin dağlık kısmındaki harekâta bir kayakçı asker büyük bir kudret ve kuvvettir.⁴⁴ Apak’a göre de bu durum doğrudur. Memleketin dört bir yanı dağlık olmasına rağmen ne yazık ki dağcı bir ulus olarak yetişemedik. Ona göre bu noksan yüzünden çokta zararlar gördük. Eğer bundan kırk yıl evvel bugün düşündüğümüz gibi düşünüp de ulusumuzu dağda serbestçe yürür, gezer, savaş yapar bir hale soksaydık büyük dünya savaşında Rus orduları Erzincan’a kadar ilerleyemezdi, İstiklal savaşında da Yunanlılar Ankara kapılarına kadar dayanamazdı. Çünkü bütün büyük savaşlar hep yüksek dağların yamaçlarında

⁴² Aşir, Vildan; “Dağın ve Kışın Sporı”, Ülkü Halkevleri Mecmuası, 4(24), Şubat 1935, s. 449.

⁴³ Ortekin Hasan; “Türkler ve Kayak”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 10(60), Şubat 1938, s. 513.

⁴⁴ Baba, Nüzhet (a), “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meseleleri: Kayak, Kamp ve Dağ Sporları”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 14(80), Birinciteşrin 1939, s. 128.

ve doruklarında yapıldı. Dağda kolayca hareket eder, savaş yapabilir tek bir adam, bunu bilmeyen birkaç adamla uğraşabilir. Yaz ve kış dağda gezmemiş, dağı bilmeyen bir insan, dağda giyilecek elbisenin bile nasıl olduğuna karar vermemişse pek tabidir ki dağın tabii tesirlerinden çabuk müteessir olur, hasta düşer. Bunun gibi dağcılığa alışmamış bir ordu dahi, savaş zamanında dağda fazla hastalık ve ölü vukuatları verir, gücü ve kuvveti çabuk tükenir. İşte dağ sporunun askerlik yönünden ehemmiyeti de bu şekilde canlandırılmış olur.⁴⁵

Kayak sporu yapan bir gençlik ise bu spora heves etmemiş bir gençlik yanında elbet kat kat üstündür. Memleketçilik bakımından da kayak sporu bir lüzum halindedir. Şehirlerdeki inziva yerinden memleketin en ücra köşelerine kadar yapılan kültür hareketleri oralara gitmekle götürülmekte ve götürülecektir. Şark vilayetlerinin kışları geçilmez geçitlerini ve bazı bölgelerde kışın dört beş ay sürdüğünü düşünecek olursak kayağın oralardaki rolünü daha etraflı olarak takdir ederiz. Üçüncü olarak kayak pek faydalı, fizik ve moral; bir spordan beklenen bütün iyilikleri bir araya toplamıştır. Açık hava, dağ havası, tabiata karşı mücadele, arkadaşına yardım gibi unsurları kayak bize bol bol veren bir spordur. Mahareti gerektiren güç bir spor oluşu da kıymetini beş on misli arttıran bir faktördür. Şu halde kayak bize birkaç bakımdan faydalı olduğu için onu mutlaka memleket ölçüsünde kalkındırmak zorundayız.⁴⁶

Kayak sporunu bu ideler ekseninde geliştirmek adına yapılan çalışmalar göz önünde bulundurulduğunda Apak’ın deyimiyle 1935-1936 yıllarında İstanbul’da, Bursa’da ve Ankara’da birer dağ kulübü açılmıştır. Sivas’ta bile 60 kadar kayak ile ilgilenen sporcu ortaya çıkmıştır. Erciyes dağının eteklerinde kayanlar artık çok fazladır. Bursa’da Uludağ artık bir kayak sporu okulu ve merkezi olarak belirmeye başlamıştır. Uludağ’da Cumhuriyet Halk Partisi yeniden 200 kişilik bir tesis kurmuş ve bitmek üzeredir. Birçok ilimizde kayak sporunun yaygınlaşması için tesisleşmeye gidilmektedir.⁴⁷

Dönemin şartlarında memleket gençliğinin kafasını ve kolunu terbiye edici, yardımcı bir okul olarak izcilik sporu da görülmektedir. Baba’nın deyimiyle izcilik öyle bir mektep ki çocuğa yurdunu ve kendini öğretmek onu yurdu için daha faydalı bir eleman olarak yetiştirmek için emsalsiz bir vasıttır. Bir çocuğun ve gencin bugünkü ihtiyaç ve duygulara göre yetişmesi,

⁴⁵ Apak, Rahmi (b); “Türkiye’de Dağ Sporı”, Ülkü Halkevleri Mecmuası, 5(35), Mart 1935, s. 52.

⁴⁶ Baba, Nüzhet (a); A.g.m., s. 128.

⁴⁷ Apak, Rahmi(a); A.g.m., s. 341.

medeniyeti, insanlığı ve kendini tanıması ve bütün bunların fevkinde vatanına bağlı büyüyen, küçüğüne müşfik (şefkatli) mert bir insan olarak yetişmesi için düşünülmemiş, konulmamış bir şey kalmamış. Gençliği teşkilatçı, kurucu ve yaratıcı yetiştirmek için birinci derecede bir vasıta olan izcilik bizde bir vakitler ciddiyetle ele alınmış bir mesele idi. İngilizlerin ileri gelen izcilik teşkilatçılarından M. Parfitt, İstanbul’a gelmiş ve Türk izci teşkilatının kurulmasına yardım etmiştir. 1912 yılında izcilik bizde oldukça ivme kazanmakta iken 1914 dünya savaşından cumhuriyet devrine kadar izcilik çok sönük bir şekilde devam etmiştir. İzciliğin tek parti dönemindeki durumu ihmal edilmiş bir vaziyette değildir. Ancak gönlün istediği ileri bir inkişaf halinde de değildir. İzcilik uzun boylu ve herhangi bir spor branşında olduğu gibi teknik bakımdan bir ihtisas işi değildir. Vücudu kuvvetli, karakteri sağlam bir genç, kısa bir zamanda izciliğin esaslarını kendinden az bilenlere rehberlik edecek kadar kavrar. Galatasaraylı Ahmet tarafından 1930 yılında yazılan “Türk İzci Teşkilatı” adlı eser dönemin şartlarında Baba’ya göre yegâne müracaat kitabıdır.⁴⁸

İzcilik ile yakından alakadar ve izciliğin bir şubesi olan kampçılık da kayak nevinden ve memleket müdafaasında büyük yeri olan bir spordur. Yeryüzünde en feyizli topraklara sahip olan memleketimizin kış yaz bu spora müsait oluşu, gençliğin açık havaya olan ihtiyacını karşılayıcı ve onları kış şartları altında birbirlerine yardımcı öğretici bu spora ehemmiyet vermemizi icap ettiriyor. Bir spor ve gençlerin fizik ve moral terbiyelerine yardım edici bir vasıta olarak kampçılık üzerinde fazla söz söylemek gereklidir. Kampçılık bizde hakikaten çok az yayılmış bir haldedir. Şunu da kendi kendimize itiraftan çekinmemeliyiz ki bizde bu işi ve kampçılık sporunu organize edecek elemanda çok azdır. Dağa çıkıp kamp kurmak dile kolay, bu işi bütün icaplarıyla başarmak ise epey güç bir iştir. Bu spordan beklenen faydaları bir araya toplayabilmek için sıhhi şartların, yemek içmek şartlarının, kampta neşe ve dostluk havası içinde eğlenceli ve faydalı vakit geçirmenin yollarını bulmanın bir bilgi ve uzmanlık işi olduğuna şüphe yoktur. Şu hale nazaran ilk görüş memlekette kampçılık sporunu yer yer idare edecek ve gençliğe öğretecek elemanları yetiştirmek ilk planda düşünülmesi gereken bir iş⁴⁹ olduğu söylemleriyle de tek parti döneminde modern sporların yayılmasındaki etken

⁴⁸ Baba, Nüzhet (b); “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi: İzcilik”, Ülkü Halkevleri Dergisi, 13(78), Ağustos 1939, s. 541-543.

⁴⁹ Baba, Nüzhet(a); A.g.m., s. 129.

unsurların, Türk yurttaşını yurt düşmanlarına karşı kavgada ve gerekse birlikte kavgada üstün kılacak, gelecek meydan savaşlarında Türk ordusunu çevik, yürekli, kahraman, ateşli, anlayışlı, söz dinler, dayanıklı elemanlarla dolduracak olan sporların teşekkülünden bahsedilmektedir.

Belirtilen temel düşünceler ekseninde modern spor diye tabir edilebilecek batı menşeli birçok spor dalının başka memleketlerden alınarak Türk sporunun ruhuna uygun hale getirilmeye çalışıldığı gözükmektedir. Bunlara örnek olarak; eskrim, su sporları, atıcılık, hava sporları gibi sporlar verilebilir.

Son olarak memlekette spora verilen ehemmiyet dönemin şartlarında çok fazla olmakla birlikte, durumu sistematik hale getirecek kaynak eserlerin yokluğu da göze çarpmaktadır. Baba’nın 1940 yılında yazdığı makalesinde; Memlekette cari beden terbiyesi sistemlerinin ve memlekette tutulmuş, sevilmiş ve umumi rağbete mazhar olmuş sporların teorik ve uygulamalı bütün esaslarını, teknik ve taktik icaplarını anlatan, inceleyen eserlerin vücuda getirilmesi gereklidir. Ayrıca beden terbiyesi ve sporların tarihine de gereken önemi vererek bu gibi eserlere ehemmiyet vermek lüzumludur. Bunlara ilaveten daha sade yazılmış ve daha gençlerin anlayabileceği tarzda kaleme alınmış eserlere ve yardımcı kitaplara da ihtiyaç vardır. Ayrıca propaganda neşriyatına da ehemmiyet verilmeli, ona göre gençliği kahvehanelerden, vaktini havası pis yerlerde geçirmekten kurtarmak için propaganda neşriyatına başvurmak şarttır. Propaganda sayesinde bütün gençliği doğrudan doğruya bir spora alıştırmak bile onun vücudunu zıyan etmemeyi, pis hava yerine açık ve temiz havada gezmeyi, bir spor müsabakası seyre koşmayı öğretsek bile bu da büyük bir kardır. Umumi olarak beden terbiyesi ve spor neşriyatının; yapıcı, bilgiye, tecrübeye dayanmalı, gençliği yüksek vasıflı, yüksek karakterli, feragatli, yurda bağlı, büyüğüne hürmetkâr, küçüğüne şefkatli yetiştirmeye uygun olmalıdır.⁵⁰

SONUÇ

Yapılan araştırmalar Cumhuriyet öncesinde modern spor alanında girişimlerin olduğunu bize göstermektedir. Fakat modern spor adına yapılan girişimlerin kitlelere yaygınlıktan ve profesyonellikten ziyade daha çok amatör ruhlu belli küçük guruplar arasında ortaya konulduğu gözükmektedir. Siyasi sebeplerden ötürü resmi olarak yapılan girişimlerin, spor alanında istenilen seviyede olmadığı göze çarpmaktadır. Gayri resmi oluşumların ve insanların

⁵⁰ Baba, Nüzhet (c); “Beden Terbiyesi ve Spor Neşriyatımızın Ana Hatları Ne Tarzda Olabilir?”, Ülkü Halkevleri Dergisi, c.14, Şubat 1940, s. 544-547.

rağbet gösterdiği bir alan olarak kısır seviyede futbolun popülerliğini koruduğu söylenebilir.

Cumhuriyetin kuruluşunu takip eden yıllarda, bireysel girişimlerle memlekette beden terbiyesini yaymak amacıyla spor alanında yurtdışında eğitim almış birkaç amatörün Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı’nı kurarak devletten yardım alması sonucu modern sporun temellerinin atıldığı, bireysel çabaların ve özverinin yaşandığı “sporun önemini anlama” devresi (1923–1936) oldukça önemlidir. Bu dönemde, ulus olma sürecinde her alanda yapılan düzenlemelere paralel olarak spor alanında da verilen desteğin ve maddi yardımların önemi büyüktür. Dünya savaşından yeni çıkmış, millet bütünlüğünü içinde bir olmak, içten kuvvetli olmak felsefesi üzerine oturtmuş bir toplumun spor politikalarında attığı adımların memleketçi seviyede ve sosyolojik açıdan fonksiyonalist yaklaşım ekseninde olması önemlidir. Bu anlamda 1934 yılından itibaren ağırlığını hissettiren ve 1936 yılında spor kongresinde TİCİ’nin adı Türk Spor Kurumu olarak değiştirilip, sporun partinin eline geçmesi de fazla yadırganacak bir durum olmasa gerekir. Spor partinin himayesine geçtikten sonra yapılan maddi yardımların, merkezileşmenin ve düzenlemelerin yönünü tayin eden temel düşünce kuşkusuz sporun siyasallaştığıdır. Artık ülke genelinde lisanslı sporcuların partiye üye kaydedilmesinden tutun da, üniformalarda parti amblemlerinin yer almasına ve partiye üye olmayan sporcuların spordan aforoz edilmesine kadar birçok durumun spor alanında yaşandığı görülmektedir. Ta ki 1938 yılında Atatürk’ün 3530 sayılı Beden Terbiye Kanunu’nun çıkarılmasına vesile olup, sporun partinin elinden alınarak devlete mal edilmesine kadar geçen sürede sporun siyasallaştığı somut olarak gözlenmiştir. Tek parti döneminde, sporun devletin eline geçmesinden sonraki süreçlerde de spora yüklenen temel düşüncenin çok fazla değişmediği görülmektedir.

Konjonktüre bağlı olarak tek parti olan CHP’nin sekizinci spor kongresinde Türk Spor Kurumu adıyla sporu partinin hegemonyası altına aldıktan sonraki dönemlerde (1936 Berlin Olimpiyatlarında Hitler’in sporu uluslararası alanda güç göstergesi olarak kullanması vb), uluslararası arenada iyiden iye Nazi Almanya’sının yükselen bir değer olduğu gözükmemektedir. İkinci dünya savaşının sinyallerini verdiği süreçte modern spor dallarının ülkenin her yerinde yaygınlaştığı ve bu spor dallarını ülke müdafaasında önemli bir araç olarak kullanabileceğini gören tek partinin, spor politikasının yanlış olduğunu söylemek pek tutarlı gözükmemektedir. Dönemde yazılan yazılarda Hitler’in

Tek Partili Dönemde Türkiye’de Modern Sporun Teşekkülü

Beden Terbiyesine verdiği önemin oldukça fazla belirtilmesinde de bu durumun etkisi gözükmemektedir. Bu anlamda dönemin önde gelen spor adamlarının yazdığı makalelere baktığımızda elit sporuna verilen tepkileri anlamak yerinde olacaktır. Sporun profesyonel anlamda para kazanma aracı olamayacağını dile getiren Apak bu anlamda, sporu bir iş alanı olarak görmemektedir. Modern sporun teşekkülü anlamında okullarda, kışlalarda ve halkevlerinde yapılan çalışmalar kitlelere sporu yaymak ve spor sayesinde vatanına faydalı bedensel, zihinsel anlamda askeri nitelikte insanlar yetiştirmek temel düşünce olarak göze çarpmaktadır.

Sosyolojik olarak uluslaşma sürecinde toplumsal yapıdaki hızlı değişimlere koşut olarak her alanda olduğu gibi spor alanında da milli sporlar yerine batı menşeli sporların rağbet görmesi doğaldır. Milli spor diye tabir ettiğimiz sporların daha çok kırsal kesim dediğimiz köylerde rağbet görmesi söz konusu iken modern sporlar kentsel yaşamın ağırlıkta olduğu yerlerde rağbet görmektedir. Bu nedenle dönemde yazılan makalelerde de daha çok ihtiyaca hâsıl olan dağ, hava ve su sporlarının ön plana çıkması ve bu sporların bizim için ne anlam ifade ettiğinin açık açık belirtilmeye çalışması dikkatlerden kaçmayacak boyuttadır. Belirtilen alanlarda yapılan modern sporlara yönelmenin Türk yurttaşlarını yurt düşmanlarına karşı kavgada ve gerekse birlikte kavgada üstün kılacak, gelecek meydan savaşlarında Türk ordusunu çevik, yürekli, kahraman, ateşli, anlayışlı, söz dinler, dayanıklı elemanlarla dolduracak olan spordur görüşü tek parti döneminde hâkimdir.

KAYNAKÇA

Abbas, Nüzhet(a); “Halkevleri ve Memleket Sporu”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(73), Mart 1939, s. 23–26.

Abbas, Nüzhet(b); “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi-Almanya”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(76), Temmuz, 1939, s. 346–351.

Abbas, Nüzhet(c); “Halkevlerimiz ve Memleket Sporu”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(74), Nisan 1939, s. 126–131.

Apak, Rahmi(a); “Türk Sporunun Yeni Yükümleri”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(35), İkcikanun 1936, s. 345–348.

Apak, Rahmi(b); “Türkiye’de Dağ Sporu”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 5(35), Mart 1935, s. 51–53.

Apak, Rahmi(c); “Onbeş Yıl ve Türk Sporu”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 7(69), İkciteşrin 1938, s. 229–234.

Apak, Rahmi(d); “Yeni Beden Terbiyesi Kanunu 2”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(67), Eylül 1938, s. 42–44.

Apak, Rahmi(e); “Yeni Beden Terbiyesi Kanunu 3”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(68), İlkteşrin 1938, s. 122–125.

Aşir, Vildan; “Dağın ve Kışın Sporu”, *Ülkü Halkevleri Mecmuası*, 4(24), Şubat 1935, s. 449–450.

Atabeyoğlu, Cem; Sporda Devlet mi? Devlette Spor mu?, Türkiye Milli Olimpiyatlar Komitesi Yayınları, 2001

Baba, Nüzhet(a); “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meseleleri: Kayak, Kamp ve Dağ Sporları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 14(80), Birinciteşrin 1939, s. 128–131.

Baba, Nüzhet(b); “Beden Terbiyesi ve Gençlik Meselesi: İzcilik”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(78), Ağustos 1939, s. 541–544.

Baba, Nüzhet(c); “Beden Terbiyesi ve Spor Neşriyatımızın Ana Hatları Ne Tarzda Olabilir?”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, c.14, Şubat 1940, s. 544–547.

Baha, Nüzhet; “Başka Memleketlerde Beden Terbiyesi- Birleşik Amerika”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(77), Temmuz, 1939, s. 423–426.

Cemal, Zehra(a); “Beden Eğitimi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(31), Eylül 1935, s. 52–54.

Cemal, Zehra(b); “Halkevinde Kış Sporları”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(34), Birinci Kânun 1935, s. 311–313.

Tek Partili Dönemde Türkiye’de Modern Sporun Teşekkülü

Çağlar, B.K.; “Spor Kongresi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 7(39), Mayıs 1936, s. 200-203.

Demoor, Yean; “Beden Eğitiminin Anlam ve Önemi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(33), İkinci Teşrin 1935, s. 174–177.

İnönü, İsmet; “Yeni Halkevlerini Açma Nutku”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 5(25), Mart 1935.

Kılıç, Metin; *Etnisite ve Spor*, Doğu Kütüphanesi Yayınları, İstanbul, 2012.

Kırşan, Nizamettin; “Halkevleri Beden Terbiyesi”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(68), ilkteşrin 1938, s. 126–128.

Peker, Recep; “Uluslaşma-Devletleşme”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 7(40), Haziran 1936, s. 321–327.

Taner, T. Cemil; “Halkevleri ve Spor Kulüpleri”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 13(78), Ağustos 1939, s. 550–557.

Şapolyo, E. Behnan; “Ankara’da Cirit Oyunu”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 12(68), İlkteşrin 1938, s. 165–168.

Uludağ, Ş. Osman; “Spor Göreneğinin Değil Bilginin Eseri Olmalıdır”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 6(36), Şubat 1936, s. 431–439.

Ünal, Kemal; “Milli Şef ve Halkevleri”, *Ülkü Halkevleri Dergisi*, 14(83), İkincikanun 1940.